

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

15. juni 2023*

»Præjudiciel forelæggelse – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – direktiv 93/13/EØF – artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1 – lån med pant i fast ejendom, der er indekseret efter en udenlandsk valuta – vekselvilkår – fastlæggelse af vekselkursen mellem denne udenlandske valuta og den nationale valuta – virkningerne af, at et vilkår er urimeligt – virkningerne af, at aftalen annulleres i sin helhed – mulighed for at gøre fordringer gældende, som går ud over tilbagebetaling af beløb, der er aftalt i aftalen, og betaling af morarenter – skade for forbrugeren – manglende rådighed over månedlige udbetalinger fra banken – skade for banken – manglende rådighed over den kapital, der overføres til forbrugeren – afskrækkende virkning af forbuddet mod urimelige kontraktvilkår – effektiv forbrugerbeskyttelse – retslig fortolkning af national lovgivning«

I sag C-520/21,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans i Warszawa – tingstedet Warszawa, Polen) ved afgørelse af 12. august 2021, indgået til Domstolen den 24. august 2021, i sagen

Arkadiusz Szcześniak

mod

Bank M. SA,

procesdeltagere:

Rzecznik Praw Obywatelskich,

Rzecznik Finansowy,

Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie,

Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego,

har

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling),

* Processprog: fransk og polsk.

sammensat af afdelingsformanden, C. Lycourgos, og dommerne L.S. Rossi, J.-C. Bonichot, S. Rodin (refererende dommer) og O. Spineanu-Matei,

generaladvokat: A.M. Collins

justitssekretær: fuldmægtig M. Siekierzyńska,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 12. oktober 2022,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Arkadiusz Szcześniak ved radcowie prawni R. Górski og P. Płaska,
- Bank M. SA ved radcowie prawni A. Cudna-Wagner og G. Marzec og advokaci B. Miąskiewicz og M. Minkiewicz,
- Rzecznik Praw Obywatelskich ved radcowie prawni M. Taborowski som Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich, radca prawny B. Wojciechowska og advokat G. Heleniak,
- Rzecznik Finansowy ved radcowie prawni B. Pretkiel som Rzecznik Finansowy, bistået af radcowie prawni P. Tronowska et M. Obroślak,
- Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie ved prokurator delegowany do Prokuratury Regionalnej w Warszawie, M. Dejak, og Prokurator Okręgowy w Warszawie, M. Dubowski,
- Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego ved J. Jastrzębski som formand for finanstilsynet og radca prawny K. Liberadzki og A. Tupaj-Cholewa,
- den polske regering ved B. Majczyna og S. Żyrek, som befuldmægtigede,
- den portugisiske regering ved P. Barros da Costa, C. Chambel Alves, A. Cunha og S. Fernandes, som befuldmægtigede,
- Europa-Kommissionen ved N. Ruiz García og A. Szmytkowska, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 16. februar 2023,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29) og effektivitetsprincippet, retssikkerhedsprincippet og proportionalitetsprincippet.

- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem Arkadiusz Szczesniak (herefter »A.S.«) og Bank M. SA vedrørende en sag om inddrivelse af en fordring, der følger af anvendelsen af midler fra en låneaftale med pant i fast ejendom, der skal annulleres med den begrundelse, at denne aftale ikke kan opretholdes efter ophævelsen af urimelige kontraktvilkår.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 10. og 24. betragtning til direktiv 93/13 har følgende ordlyd:
- »forbrugeren kan sikres en bedre beskyttelse gennem vedtagelse af ensartede bestemmelser vedrørende urimelige vilkår;
- [...]
- medlemsstaternes retsmyndigheder og administrative organer skal råde over tilstrækkelige og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige vilkår i forbrugeraftaler til ophør.«
- 4 Direktivets artikel 6, stk. 1, har følgende ordlyd:
- »Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«
- 5 Det nævnte direktivs artikel 7, stk. 1, fastsætter:
- »Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

Polsk ret

- 6 Artikel 5 i ustawa – Kodeks cywilny (den civile lovbog) af 23. april 1964 (Dz. U. de 1964, nr. 16) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen (herefter »den civile lovbog«), fastsætter:
- »En rettighed kan ikke udøves på en sådan måde, at det vil være i strid med dens sociale og økonomiske formål eller principperne om sameksistens. Enhver handling eller undladelse fra rettighedsindehaverens side skal ikke behandles som en udøvelse af rettigheden og er ikke beskyttet.«
- 7 Denne lovbogs artikel 222, stk. 1, bestemmer:
- »En ejer kan kræve tilbagelevering af en genstand, der tilhører den pågældende, fra en person, som har genstanden i sin besiddelse, medmindre den nævnte person har en ret til at være i besiddelse af genstanden, som kan gøres gældende over for ejeren.«

8 Den nævnte lovbogs artikel 358¹, stk. 1-4, har følgende ordlyd:

»1. Medmindre der foreligger specifikke bestemmelser, sker opfyldelsen af en forpligtelse, når den fra sin indtræden vedrører et pengebeløb, ved betaling af den nominelle værdi.

2. Parterne kan i aftalen bestemme, at kontantydelsens størrelse fastsættes på grundlag af en anden værdienhed end penge.

3. I tilfælde af, at der indtræder en væsentlig ændring i pengenes købekraft, efter at forpligtelsen er indtrådt, kan retten under hensyntagen til parternes interesse, og i overensstemmelse med principperne om sameksistens ændre beløbet eller måden for betaling af kontantydelsen, selv såfremt dette er blevet fastsat i en retsafgørelse eller i henhold til aftale.

4. Den erhvervsdrivende kan ikke kræve ændring af beløbet eller af måden for betalingen af kontantydelsen, hvis ydelsen er knyttet til driften af den pågældendes virksomhed.«

9 Samme lovbogs artikel 361, stk. 1 og 2, har følgende ordlyd:

»1. Den erstatningspligtige er kun ansvarlig for de normale følger af den handling eller undladelse, der er årsag til skaden.

2. Medmindre andet er fastsat ved lov eller kontraktvilkår, dækker erstatningen inden for de ovenfor fastsatte grænser de tab, som den forurettede har lidt, og den fortjeneste, denne ville have opnået, hvis skaden ikke havde foreligget.«

10 Den civile lovbogs artikel 385¹, stk. 1 og 2, er sålydende:

»1. Vilkår i en forbrugeraftale, som ikke har været genstand for en individuel forhandling, er ikke bindende for forbrugeren, hvis de fastsætter den pågældendes rettigheder og pligter på en måde, som er i strid med god forretningsskik og groft tilsidesætter forbrugers interesser (ulovlige kontraktvilkår). Denne bestemmelse berører ikke vilkår, som fastsætter parternes hovedydelser, herunder prisen eller vederlaget, hvis de er klart og entydigt formuleret.

2. Såfremt et kontraktvilkår ikke er bindende for forbrugeren i medfør af stk. 1, forbliver aftalens øvrige dele bindende mellem parterne.«

11 Denne lovbogs artikel 405 bestemmer:

»Enhver person, der uden et retsgrundlag opnår en økonomisk fordel på bekostning af en anden person, skal genoprette denne fordel i naturalier og, såfremt dette ikke er muligt, godtgøre værdien deraf.«

12 Den nævnte lovbogs artikel 410, stk. 1 og 2, har følgende ordlyd:

»1. Bestemmelserne i den forudgående bestemmelse finder anvendelse navnlig for uberettiget opfyldelse.

2. Opfyldelse er uberettiget, såfremt den person, der foretog den, ikke var forpligtet overhovedet eller ikke var forpligtet i forhold til den person, som vedkommende foretog opfyldelsen til, eller såfremt grundlaget for opfyldelsen er bortfaldet, eller såfremt det tilsigtede formål med

opfyldelsen ikke var blevet opnået, eller såfremt den retsakt, som forpligtelsen til at foretage opfyldelsen var baseret på, var ugyldig og ikke er blevet gyldig, siden opfyldelsen fandt sted.»

Twisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

- 13 Den 25. juli 2008 indgik A.S. og hans ægtefælle E.S. en aftale om lån med pant i fast ejendom med Bank M. med en løbetid på 336 måneder for et beløb på 329 707,24 polske zloty (PLN) (ca. 73 000 EUR) med tillæg af renter til en variabel sats (herefter »aftalen om lån med pant i fast ejendom«). Vilkårene i denne aftale blev ikke forhandlet individuelt. Lånet blev indekseret efter schweiziske franc (CHF), idet det i aftalen var fastsat, at de månedlige afdrag på lånet skulle betales i polske zloty efter omregning efter salgskursen på schweiziske franc i overensstemmelse med en tabel over udenlandske valutakurser, som blev anvendt af Bank M. på forfaldsdatoen for hvert månedligt afdrag. Efter indgåelsen af et tillæg til den nævnte aftale fik A.S. og E.S. den 6. september 2011 mulighed for at betale de månedlige afdrag på det nævnte lån direkte i schweiziske franc.
- 14 Ved en sag anlagt den 31. maj 2021 har A.S. krævet betaling af Bank M. af et beløb på 3 660,76 PLN (ca. 800 EUR) med tillæg af morarenter til den lovbestemte sats fra 8. juni 2021 indtil betalingstidspunktet. Til støtte for søgsmålet har A.S. gjort gældende, at aftalen om lån med pant i fast ejendom indeholdt urimelige vilkår, som gjorde den ugyldig, således at Bank M. havde modtaget de månedlige afdrag på lånet uden retsgrundlag.
- 15 Ifølge A.S. opnåede Bank M. ved fra den 1. oktober 2011 til den 31. december 2020 at anvende et beløb på 7 769,06 PLN (ca. 1 700 EUR) svarende til de månedlige afdrag, der blev betalt i perioden fra juni 2011 til september 2011, en gevinst på 7 321,51 PLN (ca. 1 600 EUR). A.S. har følgelig krævet, at Bank M. skal betale halvdelen af dette beløb til A.S., dvs. 3 660,76 PLN (ca. 800 EUR), mens den anden halvdel tilfalder hans ægtefælle E.S., som ikke er part i hovedsagen.
- 16 I sit svarskrift, der blev indleveret den 1. juli 2021, har Bank M. nedlagt påstand om frifindelse, idet banken har gjort gældende, at aftalen om lån med pant i fast ejendom ikke skulle annulleres, for så vidt som den ikke indeholdt urimelige vilkår, og at det under alle omstændigheder, såfremt den nævnte aftale skulle annulleres, udelukkende var Bank M. og ikke A.S., der ville være i stand til at kræve betaling af en fordring på grundlag af anvendelsen af kapitalen uden retsgrundlag.
- 17 Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans i Warszawa – tingstedet Warszawa, Polen), som er den forelæggende ret, har anført, at A.S. har anfægtet de vilkår, der er indeholdt i artikel 2, stk. 2, og artikel 7, stk. 1, i aftalen om lån med pant i fast ejendom, hvorefter konverteringen af schweiziske franc til polske zloty og polske zloty til schweiziske franc vedrørende lånets hovedstol og de månedlige afdrag foretages ved anvendelse af den vekselkurs, som Bank M. har fastsat (de såkaldte »konverteringsvilkår«).
- 18 Den forelæggende ret har for det første forklaret, at konverteringsvilkår som de i hovedsagen omhandlede af de polske retsinstanser generelt anses for at udgøre ulovlige kontraktvilkår, og at de er blevet indført i registret over ulovlige klausuler ved formanden for Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (konkurrence- og forbrugerbeskyttelsesmyndigheden, Polen).

- 19 For det andet har den forelæggende ret anført, at der i national retspraksis endnu ikke er enighed om spørgsmålet om virkningerne af, at sådanne urimelige konverteringsvilkår findes i en aftale om lån med pant i fast ejendom. Siden dom Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819), der blev afsagt den 3. oktober 2019, har den opfattelse, at medtagelsen af sådanne vilkår i en låneaftale gør denne aftale ugyldig, imidlertid klart forrang i national retspraksis.
- 20 Hvad angår konsekvenserne af en annulation af en aftale i national lovgivning har den forelæggende ret præciseret, at en aftale, der er erklæret ugyldig, anses for aldrig at være indgået (ugyldighed ex tunc). Når parterne har erlagt visse ydelser på grundlag af denne kontrakt, kan de kræve tilbagebetaling heraf, da der er tale om uberettigede ydelser.
- 21 Den forelæggende ret har mere præcist forklaret dels, at banken kan kræve, at låntageren tilbagebetaler et beløb svarende til hovedstolen på det lån, som låntageren har opnået, dels, at låntageren kan kræve, at banken tilbagebetaler et beløb svarende til betalte månedlige afdrag på lånet samt omkostninger, som banken har opkrævet. Denne ret har præciseret, at hver part ligeledes kan kræve betaling af morarenter til den lovbestemte sats regnet fra tidspunktet for betalingsanmodningen.
- 22 Den forelæggende ret har imidlertid fremhævet, at den nationale retspraksis ikke er ensartet hvad angår spørgsmålet, om parterne i en ugyldig låneaftale foruden de beløb, der er nævnt i denne doms præmis 21, kan kræve betaling af andre beløb som følge af anvendelsen af midler i en bestemt periode uden retsgrundlag. De retsgrundlag, som parterne oftest har påberåbt sig til støtte for sådanne krav, er ugrundet berigelse og tilbagebetaling af en uberettiget ydelse.
- 23 Ifølge denne ret har Domstolen endnu ikke, med hensyn til direktiv 93/13, taget stilling til muligheden for, at parterne i en låneaftale, der er erklæret ugyldig, kan kræve tilbagebetaling af beløb, ud over de beløb som parterne hver især har betalt til opfyldelse af denne aftale.
- 24 Den forelæggende ret er af den opfattelse, der ikke kan tiltrædes noget krav fra banken, ud over tilbagebetaling af den kapital der er overført til forbrugeren (samt i givet fald morarenter til den lovbestemte rentesats fra tidspunktet for betalingsanmodningen), idet det formål, der forfølges med direktiv 93/13, ellers ville blive bragt i fare. Ifølge denne ret skal det forhindres, at en bank, der har anvendt urimelige vilkår, opnår en fordel af sin adfærd, når lånekontrakten erklæres ugyldig på grund af den af banken udviste adfærd, idet en sådan fordel ikke alene er i strid med direktiv 93/13, men ligeledes med kravene om god tro og god forretningsskik. Tildelingen af en fordel til erhvervsdrivende, der har anvendt urimelige vilkår, er ligeledes i strid med nødvendigheden af at sikre den afskrækkende virkning af det forbud mod sådanne vilkår, der er fastsat i direktiv 93/13.
- 25 Ifølge den forelæggende ret ville en tiltrædelse af en sådan løsning således føre til, at en forbruger, der har fået kendskab til, at der findes et urimeligt vilkår, vil foretrække at fortsætte gennemførelsen af aftalen frem for at gøre sine rettigheder gældende, for så vidt som aftalens ugyldighed kan medføre negative økonomiske konsekvenser for forbrugeren, såsom betaling af vederlag for brugen af kapitalen.
- 26 Hvad derimod angår forbrugeren har den forelæggende ret anført, at dennes mulighed for at kræve betaling af beløb, der overstiger månedlige afdrag, som denne har betalt til banken, og eventuelt morarenter til den lovbestemte sats fra betalingsanmodningen, omkostninger, kommissioner og forsikringspræmier, ikke synes at være i strid med effektivitetsprincippet.

- 27 Ifølge den forelæggende ret ville det imidlertid svare til at pålægge de erhvervsdrivende en uforholdsmæssig sanktion, hvis forbrugerne fik mulighed for at kræve betaling af sådanne beløb fra de erhvervsdrivende på grundlag af anvendelsen af de månedlige ydelser uden retsgrundlag.
- 28 Den forelæggende ret er desuden af den opfattelse, at de mulige retsgrundlag for sådanne krav fra forbrugernes side efter deres art er meget sammenlignelige, således at det ikke er begrundet at skabe mulighed for samtidigt at gøre krav på så mange fordringer uden at tilsidesætte proportionalitetsprincippet. Ifølge denne ret ville en sådan mulighed ligeledes være i strid med retssikkerhedsprincippet, som skal forstås således, at hvis en låneaftale erklæres ugyldig i sin helhed, er begge parter forpligtet til at tilbagebetale alle de kontantydelse, der er leveret i henhold til denne aftale, med udelukkelse af ethvert andet krav.
- 29 Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (retten i første instans i Warszawa – tingstedet Warszawa) har under disse omstændigheder besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13[...] samt effektivitetsprincippet, retssikkerhedsprincippet og proportionalitetsprincippet fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for en retslig fortolkning af den nationale lovgivning, hvorefter parterne, ud over at kunne kræve tilbagebetaling af de beløb, der er betalt som led i opfyldelsen af aftalen (for så vidt angår banken: lånekapitalen; for så vidt angår forbrugeren: månedlige indbetalinger, gebyrer, kommissioner og forsikringspræmier) med tillæg af morarenter regnet fra tidspunktet for betalingsanmodningen, i tilfælde af, at en låneaftale indgået mellem en bank og en forbruger erklæres for ugyldig fra dens indgåelse[,] fordi den indeholdt urimelige kontraktvilkår, også kan fremsætte et hvilket som helst yderligere krav (herunder krav om vederlag, erstatning, tilbagebetaling af omkostninger eller indeksering af betalte beløb) henset til at:

- 1) den person, som har erlagt [kontantydelsen], midlertidigt er blevet frataget muligheden for at råde over sine penge, hvorved denne har mistet muligheden for at investere dem og dermed opnå en fortjeneste heraf,
- 2) den person, som har erlagt [kontantydelsen], har afholdt omkostninger til forvaltningen af låneaftalen og overførelsen af pengene til den anden part,
- 3) modtageren af [kontantydelsen] har opnået en fordel, som går ud på, at denne midlertidigt har kunnet bruge en anden persons penge, herunder investere dem, og dermed opnå en fortjeneste heraf,
- 4) modtageren af [kontantydelsen] midlertidigt havde mulighed for uden vederlag at bruge en anden persons penge, hvilket ikke ville være muligt på markedsvilkår,
- 5) pengenes købsværdi er faldet over tid, hvilket udgør et reelt tab for den person, der har erlagt [kontantydelsen],
- 6) en midlertidig tilrådighedsstillelse af penge med henblik på brug kan betragtes som opfyldelse af en tjenesteydelse, for hvilken den person, der har erlagt [kontantydelsen], ikke har modtaget vederlag?«

Anmodningen om genåbning af retsforhandlingernes mundtlige del

- 30 Efter generaladvokatens fremsættelse af forslaget til afgørelse har Bank M. ved processkrifter indleveret til Domstolens Justitskontor henholdsvis den 10. marts 2023 den 26. april 2023 anmodet om genåbning af retsforhandlingernes mundtlige del i henhold til artikel 83 i Domstolens procesreglement.
- 31 Bank M. har til støtte for sin anmodning for det første anført, at generaladvokatens forslag til afgørelse og navnlig det i punkt 17, 19, 28, 29, 61, 62 og 66 anførte ikke gør det muligt at forstå omfanget af den erhvervsdrivendes og forbrugers krav, hvilket forhindrer en korrekt anvendelse af proportionalitetsprincippet og effektivitetsprincippet.
- 32 For det andet er Bank M. i tvivl om muligheden for, at de forbrugere, der har optaget et lån med pant i fast ejendom i Polen, stilles mere gunstigt end de forbrugere, der har optaget et sådant lån i en anden medlemsstat, såfremt de opnår ret til ud over at kræve tilbagebetaling af månedlige afdrag og omkostninger at forfølge andre krav mod banken.
- 33 For det tredje har Bank M. kritiseret visse dele af indholdet af generaladvokatens forslag til afgørelse.
- 34 For det fjerde og sidste har Bank M. gjort gældende, at den mundtlige forhandling bør genåbnes for at gøre det muligt for Domstolen at afklare, hvilken betydning dom af 21. marts 2023, Mercedes-Benz Group (Ansvar for fabrikanten af køretøjer udstyret med manipulationsanordninger) (C-100/21, EU:C:2023:229), har for hovedsagen.
- 35 Det skal i denne henseende dels bemærkes, at der i statuten for Den Europæiske Unions Domstol og i procesreglementet ikke er fastsat en mulighed for, at de berørte personer, der er omfattet af denne stats artikel 23, kan afgive indlæg som svar på generaladvokatens forslag til afgørelse (dom af 21.3.2023, Mercedes-Benz Group (Ansvar for fabrikanten af køretøjer udstyret med manipulationsanordninger), C-100/21, EU:C:2023:229, præmis 43 og den deri nævnte retspraksis).
- 36 Dels skal generaladvokaten i medfør af artikel 252, stk. 2, TEUF fuldstændig upartisk og uafhængigt offentligt fremsætte begrundede forslag til afgørelse af de sager, som i henhold til statuten for Den Europæiske Unions Domstol kræver dennes medvirken. Domstolen er hverken bundet af disse forslag til afgørelse eller af den begrundelse, hvorpå generaladvokaten har støttet disse. En parts uenighed med generaladvokatens forslag til afgørelse, uanset hvilke spørgsmål der undersøges heri, kan følgelig ikke i sig selv udgøre et forhold, som kan begrunde genåbning af retsforhandlingernes mundtlige del (dom af 21.3.2023, Mercedes-Benz Group (Ansvar for fabrikanten af køretøjer udstyret med manipulationsanordninger), C-100/21, EU:C:2023:229, præmis 44 og den deri nævnte retspraksis).
- 37 I overensstemmelse med procesreglementets artikel 83 kan Domstolen ganske vist til enhver tid, efter at have hørt generaladvokaten, ved kendelse bestemme, at retsforhandlingernes mundtlige del skal genåbnes, navnlig hvis den finder, at sagen er utilstrækkeligt oplyst, eller såfremt en part, efter at denne del af retsforhandlingerne er afsluttet, er fremkommet med nye oplysninger vedrørende sagens faktiske omstændigheder, som er af afgørende betydning for Domstolens afgørelse, eller såfremt sagen bør afgøres på grundlag af et argument, som ikke har været drøftet af parterne eller de berørte, som er omfattet af artikel 23 i statuten for Den Europæiske Unions Domstol.

- 38 I det foreliggende tilfælde bemærker Domstolen imidlertid, at den råder over alle de oplysninger, der er nødvendige for at træffe afgørelse, og at den foreliggende sag ikke skal afgøres på grundlag af et argument, som ikke har været drøftet af de berørte. Endelig indeholder den anmodning om genåbning af retsforhandlingernes mundtlige del, der er nævnt i denne doms præmis 30, ingen nye oplysninger vedrørende sagens faktiske omstændigheder, som kan have afgørende betydning for den afgørelse, som Domstolen skal træffe i denne sag.
- 39 På denne baggrund finder Domstolen, efter at have hørt generaladvokaten, at det er ufornuddent at genåbne retsforhandlingernes mundtlige del.

Om det præjudicielle spørgsmål

Formaliteten med hensyn til det forelagte spørgsmål og Domstolens kompetence til at besvare det

- 40 I sin anmodning om præjudiciel afgørelse har den forelæggende ret anført, at det spørgsmål, som den har forelagt Domstolen, kan antages til realitetsbehandling, eftersom dette spørgsmål vedrører såvel forbrugerens som bankens krav i det tilfælde, hvor en aftale om lån med pant i fast ejendom erklæres ugyldig, selv om denne ret alene er forelagt en påstand fra forbrugerens.
- 41 Det skal i denne henseende bemærkes, at det inden for rammerne af det samarbejde, der i henhold til artikel 267 TEUF er indført mellem Domstolen og de nationale retter, udelukkende tilkommer den nationale ret, for hvilken tvisten er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, der skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere, både om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, og relevansen af de spørgsmål, den forelægger Domstolen. Når de stillede spørgsmål vedrører fortolkningen af EU-retten, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse (dom af 13.10.2022, *Baltijas Starptautiskā Akadēmija og Stockholm School of Economics in Riga*, C-164/21 og C-318/21, EU:C:2022:785, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis).
- 42 Der foreligger således en formodning for, at spørgsmål om EU-retten er relevante. Domstolen kan kun afvise at træffe afgørelse om et præjudicielt spørgsmål fremsat af en national ret, hvis det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, såfremt Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan give en hensigtsmæssig besvarelse af de forelagte spørgsmål, eller såfremt problemet er af hypotetisk karakter (dom af 13.10.2022, *Baltijas Starptautiskā Akadēmija og Stockholm School of Economics in Riga*, C-164/21 og C-318/21, EU:C:2022:785, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis).
- 43 For så vidt som en del af det præjudicielle spørgsmål i det foreliggende tilfælde vedrører den erhvervsdrivendes krav over for forbrugerens, selv om Bank M. i den foreliggende sag ikke havde fremsat noget krav i denne henseende på det tidspunkt, hvor anmodningen om præjudiciel afgørelse blev vedtaget, er den forelæggende ret af den opfattelse, at antagelsen til realitetsbehandling af denne del af det præjudicielle spørgsmål for det første er begrundet af den omstændighed, at annullationen af en aftale ex tunc indebærer tilbagelevering af uberettiget leverede ydelser, som hver af de to medkontrahenter har leveret, således at en besvarelse af det præjudicielle spørgsmål i sin helhed er nødvendig for, at den kan tage stilling til eventuelle indsigelser, som den erhvervsdrivende måtte fremsætte med henblik på at imødegå forbrugerens påstand.

- 44 For det andet har den nævnte ret oplyst Domstolen om, at det følger af den fortolkning, der er anlagt i national retspraksis, at hvis de to medkontrahenter har leveret uberettigede ydelser af samme art, og deres ydelser følger af det samme retsforhold, er det kun den part, som har modtaget den største ydelse, der kan anses for uberettiget at have opnået en berigelse. I hovedsagen er den forelæggende ret derfor under alle omstændigheder forpligtet til at undersøge, om de to medkontrahenters krav er begrundede.
- 45 For det tredje og sidste er den forelæggende ret af den opfattelse, at en manglende besvarelse af det præjudicielle spørgsmål i sin helhed vil skade den afskrækkende virkning af direktiv 93/13, for så vidt som bankerne i Polen offentligt truer forbrugerne med alvorlige konsekvenser, hvis de vælger at få kendt deres aftale om lån med pant i fast ejendom ugyldig, idet disse erhvervsdrivende vil gøre krav gældende over for forbrugerne i forbindelse med disses anvendelse af kapitalen uden en aftale.
- 46 I retsmødet, der fandt sted for Domstolen den 12. oktober 2022, oplyste Bank M. desuden Domstolen om, at banken havde anlagt en særskilt sag med henblik på at kræve kompensation fra A.S. for anvendelsen af den lånte kapital uden en aftale. Den pågældende sag er imidlertid udsat, indtil afgørelsen i den foreliggende sag for Domstolen foreligger.
- 47 I det foreliggende tilfælde henhører sagen som anført af generaladvokaten i punkt 31-33 i forslaget til afgørelse ikke under en af de situationer, der er opregnet i denne doms præmis 42, hvor formodningen for, at et præjudicielt spørgsmål er relevant, kan afkræftes. Det fremgår nemlig af de forklaringer, der er afgivet for Domstolen, og som er sammenfattet i denne doms præmis 43-46, at den ønskede fortolkning af EU-retten, for så vidt som den vedrører bankens krav om en kompensation, der går ud over tilbagebetalingen af hovedstolen i tilfælde af, at en aftale om lån med pant i fast ejendom er ugyldig, har forbindelse med genstanden for tvisten i hovedsagen, eftersom den forelæggende ret i givet fald af egen drift kan være foranlediget til at undersøge sådanne krav. Domstolen råder desuden over de retlige og faktiske oplysninger, som er nødvendige for, at den kan give en hensigtsmæssig besvarelse af det forelagte spørgsmål. Det forelagte spørgsmål skal derfor antages til realitetsbehandling.
- 48 Det skal i øvrigt bemærkes, at det tilkommer den nationale ret – inden for rammerne af de nationale procesregler og under hensyn til princippet om rimelighed i civile sager – at give parterne objektive og udtømmende oplysninger om de retsvirkninger, som ophævelsen af det urimelige kontraktvilkår kan medføre, og det uafhængigt af, om de repræsenteres af en professionel befuldmægtiget eller ej (dom af 29.4.2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, præmis 97).
- 49 En sådan oplysning er navnlig så meget desto vigtigere, når den manglende anvendelse af det urimelige kontraktvilkår kan medføre, at aftalen i sin helhed erklæres ugyldig, og at forbrugeren eventuelt udsættes for tilbagebetalingskrav (jf. i denne retning dom af 29.4.2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, præmis 98).
- 50 I det foreliggende tilfælde fremgår det af de sagsakter, som Domstolen råder over, at tvisten for den forelæggende ret netop vedrører de retlige konsekvenser, som annullationen af aftalen om lån med pant i fast ejendom i sin helhed kan medføre som følge af den omstændighed, at denne ikke kan opretholdes efter ophævelsen af de urimelige vilkår, således at besvarelsen af den del af det præjudicielle spørgsmål, der vedrører den erhvervsdrivendes krav over for forbrugeren, er nødvendig for at gøre det muligt for den forelæggende ret at opfylde sin forpligtelse til at oplyse A.S. om sådanne konsekvenser.

- 51 Bank M. har desuden anført, at Domstolen ikke har kompetence til at besvare dette spørgsmål, for så vidt som det vedrører virkningerne af annullationen af en aftale, som ikke reguleres af direktiv 93/13, men af forskellige bestemmelser i national lovgivning, hvis fortolkning henhører under de nationale domstoles enekompetence.
- 52 Selv om det i denne henseende er ubestridt, at det ikke inden for rammerne af en præjudiciel forelæggelse tilkommer Domstolen at udtale sig om fortolkningen af nationale bestemmelser og afgøre, hvorvidt den fortolkning, som den nationale ret har anlagt heraf, er korrekt, idet en sådan fortolkning således henhører under de nationale domstoles enekompetence (jf. i denne retning dom af 3.7.2019, UniCredit Leasing, C-242/18, EU:C:2019:558, præmis 47 og den deri nævnte retspraksis), forholder det sig ikke desto mindre således som anført af generaladvokaten i punkt 35 i forslaget til afgørelse, at det præjudicielle spørgsmål ikke vedrører fortolkningen af polsk ret, men fortolkningen af artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 og effektivitetsprincippet, retssikkerhedsprincippet og proportionalitetsprincippet.
- 53 Domstolen har følgelig kompetence til at besvare det forelagte spørgsmål, og det kan antages til realitetsbehandling.

Realiteten

– Indledende bemærkninger

- 54 Ifølge fast retspraksis hviler den ved direktiv 93/13 indførte beskyttelsesordning på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende hvad angår såvel forhandlingsstyrke som informationsniveau, og at forbrugeren som følge heraf tiltræder betingelser, som på forhånd er udarbejdet af den erhvervsdrivende, uden at kunne øve nogen indflydelse på disses indhold (dom af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 49 og den deri nævnte retspraksis).
- 55 Under hensyntagen til en sådan svagere stilling forpligter direktiv 93/13 medlemsstaterne til at indføre en ordning, som sikrer, at alle kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, kan efterprøves med henblik på at afgøre, om de er urimelige. Det tilkommer i denne forbindelse den nationale ret under hensyntagen til kriterierne i artikel 3, stk. 1, og artikel 5 i direktiv 93/13 at afgøre, om et sådant vilkår under hensyntagen til omstændighederne i den konkrete sag opfylder det nævnte direktivs krav om god tro, jævnbrydighed og gennemsigtighed (dom af 26.3.2019, Abanca Corporación Bancaria og Bankia, C-70/17 og C-179/17, EU:C:2019:250, præmis 50 og den deri nævnte retspraksis).
- 56 Henset til arten og betydningen af den offentlige interesse, som forbrugerbeskyttelsen udgør, pålægger direktiv 93/13 medlemsstaterne, således som det fremgår af dets artikel 7, stk. 1, sammenholdt med 24. betragtning hertil, at fastsætte egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler mellem erhvervsdrivende og forbrugere til ophør. Med henblik herpå påhviler det de nationale retter at udelukke anvendelsen af urimelige kontraktvilkår, således at de ikke binder forbrugeren, medmindre forbrugeren gør indsigelse herimod (dom af 10.6.2021, BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 – C-782/19, EU:C:2021:470, præmis 36 og den deri nævnte retspraksis, og i denne retning dom af 8.9.2022, D.B.P. m.fl. (Realkreditlån optaget i udenlandsk valuta), C-80/21 – C-82/21, EU:C:2022:646, præmis 58 og den deri nævnte retspraksis).

- 57 Et kontraktvilkår, der er erklæret urimeligt, skal i princippet anses for aldrig at have eksisteret, hvorfor det ikke kan have nogen virkning over for forbrugeren. En retslig konstatering af, at et sådant vilkår er urimeligt, skal følgelig principielt have den virkning, at den retlige situation og de faktiske forhold, som forbrugeren ville have befundet sig i uden det nævnte vilkår, genoprettes (dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 61).
- 58 Domstolen har i denne henseende præciseret, at den nationale rets forpligtelse til at forkaste et urimeligt kontraktvilkår, der pålægger betaling af beløb, der viser sig at være uretmæssige, i princippet medfører en dertil svarende pligt til tilbagebetaling af de samme beløb, for så vidt som fraværet af en sådan virkning ville kunne tilsidesætte den afskrækkende virkning, som ved artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med dette direktivs artikel 7, stk. 1, er forbundet med konstateringen af, at et vilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, er urimeligt (jf. i denne retning dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 62 og 63).
- 59 Det skal ligeledes erindres, at det i artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 kræves, at medlemsstaterne skal fastsætte, at urimelige kontraktvilkår ikke binder forbrugeren »i henhold til deres nationale lovgivning« (dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 64 og den deri nævnte retspraksis).
- 60 Affattelsen i national lovgivning af den beskyttelse, som direktiv 93/13 garanterer for brugerne, må imidlertid ikke ændre beskyttelsens udstrækning og dermed indholdet af denne beskyttelse og derved så tvivl om den styrkelse, som EU-lovgiver har tilsigtet, af den nævnte beskyttelses effektivitet gennem vedtagelse af ensartede bestemmelser vedrørende urimelige vilkår, således som anført i tiende betragtning til direktiv 93/13 (dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 65).
- 61 Selv om det tilkommer medlemsstaterne via deres nationale lovgivning at definere de nærmere bestemmelser for konstateringen af, at et kontraktvilkår er urimeligt, og for hvordan de konkrete retsvirkninger heraf skal være, er det følgelig ikke desto mindre tilfældet, at en sådan konstatering skal kunne gøre det muligt at genoprette den retlige situation og de faktiske omstændigheder, som forbrugeren ville have befundet sig i, såfremt det urimelige vilkår ikke havde eksisteret, herunder retten til tilbagebetaling af de beløb, som den erhvervsdrivende har erhvervet uberettiget på grundlag af det urimelige vilkår til skade for forbrugeren (dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 66).
- 62 Det er i lyset af disse betragtninger, at det præjudicielle spørgsmål skal undersøges.

– *Om det præjudicielle spørgsmål*

- 63 Med sit spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 i sammenhæng med, at en aftale om lån med pant i fast ejendom annulleres i sin helhed med den begrundelse, at den ikke kan opretholdes efter ophævelsen af urimelige vilkår, skal fortolkes således, at
- disse bestemmelser er til hinder for en retslig fortolkning af national lovgivning, hvorefter forbrugeren har ret til at kræve en kompensation fra kreditinstituttet, der går ud over tilbagebetalingen af månedlige afdrag og omkostninger, der er betalt i forbindelse med

opfyldelse af denne aftale, og betaling af morarenter til den lovbestemte sats regnet fra tidspunktet for betalingsanmodningen

- disse bestemmelser er til hinder for en retslig fortolkning af national lovgivning, hvorefter kreditinstituttet har ret til at kræve en kompensation fra forbrugeren, der går ud over tilbagebetalingen af den kapital, der er overført i forbindelse med opfyldelsen af denne aftale, samt betaling af morarenter til den lovbestemte sats fra tidspunktet for betalingsanmodningen.
- 64 Det skal fastslås, at direktiv 93/13 ikke udtrykkeligt regulerer konsekvenserne af ugyldigheden af en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, efter ophævelsen af urimelige vilkår, som aftalen indeholder, således som generaladvokaten har anført i punkt 44 i forslaget til afgørelse. Det tilkommer derfor medlemsstaterne at fastlægge de konsekvenser, som en sådan konstatering medfører, idet det forudsættes, at de regler, som de fastsætter i denne henseende, skal være forenelige med EU-retten og navnlig med de formål, der forfølges med dette direktiv.
- 65 I øvrigt bemærkes som anført i denne doms præmis 57, at et kontraktvilkår, der er erklæret »urimeligt«, i princippet skal anses for aldrig at have eksisteret, hvorfor det ikke kan have nogen virkning over for forbrugeren. En retslig konstatering af, at et sådant vilkår er urimeligt, skal følgelig principielt have den virkning, at den retlige situation og de faktiske forhold, som forbrugeren ville have befundet sig i uden dette vilkår, genoprettes bl.a. ved at give ret til tilbagebetaling af beløb, som den erhvervsdrivende har modtaget uberettiget på grundlag af det urimelige vilkår til skade for forbrugeren (jf. i denne retning dom af 31.3.2022, Lombard Lizing, C-472/20, EU:C:2022:242, præmis 50 og 55 og den deri nævnte retspraksis).
- 66 For så vidt som fraværet af en sådan virkning, således som det fremgår af den retspraksis, der er nævnt i denne doms præmis 58, ville kunne tilsidesætte den afskrækkende virkning, som artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med dette direktivs artikel 7, stk. 1, tilsigter at tillægge konstateringen af, at vilkår i aftaler, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, er urimelige, skal en tilsvarende restituerende virkning anerkendes, når den urimelige karakter af vilkår i en aftale, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, ikke alene medfører, at disse vilkår er ugyldige, men også at denne aftale er ugyldig i sin helhed.
- 67 Det fremgår endvidere af artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med 24. betragtning hertil, at dette direktiv ligeledes har til formål at afskrække erhvervsdrivende fra at anvende urimelige vilkår i de aftaler, som de indgår med forbrugerne.
- 68 Det følger heraf, at foreneligheden med EU-retten af nationale regler, der regulerer de praktiske konsekvenser af, at en aftale om lån med pant i fast ejendom er ugyldig som følge af, at der foreligger urimelige vilkår, afhænger af, om disse bestemmelser dels gør det muligt at genoprette den retlige og faktiske situation for forbrugeren, som den pågældende ville have befundet sig i, hvis denne aftale ikke havde foreligget, dels ikke bringer den afskrækkende virkning, der tilstræbes med direktiv 93/13, i fare.
- 69 Hvad i det foreliggende tilfælde for det første angår muligheden for, at en forbruger i tilfælde af, at en aftale om lån med pant i fast ejendom annulleres, gør fordringer gældende, der går ud over tilbagebetaling af månedlige afdrag og omkostninger, som er betalt til opfyldelse af denne aftale, og eventuelt betaling af morarenter til den lovbestemte sats regnet fra tidspunktet for

betalingsanmodningen, fremgår det ikke – med forbehold for den forelæggende rets efterprøvelse – at en sådan mulighed bringer de formål, der er nævnt i denne doms præmis 68, i fare.

- 70 I denne henseende påhviler det den forelæggende ret at undersøge, i lyset af samtlige omstændigheder i den sag, der er anlagt for den, om de relevante nationale regler gør det muligt at genoprette den retlige og faktiske situation for forbrugeren, som den pågældende ville have befundet sig i, hvis denne aftale ikke havde foreligget.
- 71 Hvad angår den afskrækkende virkning, der tilstræbes med artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, skal det bemærkes, at den mulighed, der er nævnt i denne doms præmis 69, kan bidrage til at afskrække erhvervsdrivende fra at medtage urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, for så vidt som medtagelsen af sådanne vilkår, der medfører, at en aftale i sin helhed er ugyldig, kan medføre økonomiske konsekvenser, der går ud over tilbagebetalingen af beløb, som forbrugeren har betalt, og i givet fald betaling af morarenter.
- 72 Det skal tilføjes, at den kompetente rets vedtagelse af foranstaltninger som dem, der er nævnt i denne doms præmis 69, ikke kan anses for at være i strid med retssikkerhedsprincippet, eftersom denne vedtagelse udgør den konkrete gennemførelse af forbuddet mod urimelige kontraktvilkår i direktiv 93/13.
- 73 I øvrigt kræver proportionalitetsprincippet, som udgør et almindeligt princip i EU-retten, at national lovgivning, der gennemfører denne ret, ikke går videre, end hvad der er nødvendigt for at nå de forfulgte formål (jf. i denne retning dom af 14.3.2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, præmis 74, og af 8.12.2022, BTA Baltic Insurance Company, C-769/21, EU:C:2022:973, præmis 34). Det tilkommer følgelig den forelæggende ret at bedømme, i lyset af samtlige omstændigheder i hovedsagen, om og i hvilket omfang den omstændighed, at forbrugeren gives medhold i sine krav, som de i denne doms præmis 69 nævnte krav, går videre, end hvad der er nødvendigt for at nå de formål, der er nævnt i denne doms præmis 68.
- 74 Det følger heraf, at direktiv 93/13 i sammenhæng med, at en aftale om lån med pant i fast ejendom annulleres i sin helhed med den begrundelse, at denne aftale ikke kan opretholdes efter ophævelsen af urimelige vilkår, der er indeholdt heri, ikke er til hinder for en fortolkning af national lovgivning, hvorefter forbrugeren har ret til at kræve en kompensation fra kreditinstituttet, der går ud over tilbagebetalingen af betalte månedlige afdrag og omkostninger, der er betalt i forbindelse med opfyldelsen af denne aftale, samt betaling af morarenter til den lovbestemte sats regnet fra tidspunktet for betalingsanmodningen, forudsat at formålene med direktiv 93/13 og proportionalitetsprincippet overholdes.
- 75 Hvad for det andet angår den erhvervsdrivendes krav over for forbrugeren skal det bemærkes, at i lighed med forbrugerens mulighed for at gøre fordringer gældende, der følger af, at en aftale om lån med pant i fast ejendom er ugyldig, kan sådanne krav kun tages til følge, hvis de ikke bringer de formål, der er nævnt i denne doms præmis 68, i fare.
- 76 Såfremt et kreditinstitut tillægges retten til at kræve en kompensation af forbrugeren, der går ud over tilbagebetaling af den kapital, der er overført i forbindelse med opfyldelsen af denne aftale, samt eventuelt betaling af morarenter, ville dette kunne bringe den afskrækkende virkning af direktiv 93/13 i fare som anført af generaladvokaten i punkt 60 i forslaget til afgørelse.

- 77 Domstolen har således fastslået i en anden sammenhæng, at hvis det stod en national retsinstans frit for at ændre indholdet af urimelige vilkår i en sådan aftale, ville en sådan adgang kunne skade gennemførelsen af det langsigtede mål, der er nævnt i artikel 7 i direktiv 93/13. Denne beføjelse ville nemlig bidrage til at eliminere den afskrækkende virkning for erhvervsdrivende, der opstår ved, at de erhvervsdrivende helt og holdent undlader at anvende sådanne urimelige vilkår over for forbrugerne, for så vidt som de erhvervsdrivende fortsat ville være fristede til at anvende disse vilkår, hvis de vidste, at aftalen, selv hvis disse vilkår skulle blive erklæret ugyldige, ikke desto mindre ville kunne tilpasses i nødvendigt omfang af den nationale ret, således at deres interesse på denne måde blev sikret (dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 69).
- 78 På samme måde ville en fortolkning af national lovgivning, hvorefter kreditinstituttet har ret til at kræve en kompensation fra forbrugeren, der går ud over tilbagebetalingen af den kapital, der er overført i forbindelse med opfyldelsen af denne aftale, og dermed modtage et vederlag for forbrugeren anvendelse af denne kapital, bidrage til at eliminere den afskrækkende virkning for de erhvervsdrivende, som følger af annullationen af den nævnte aftale.
- 79 Desuden ville effektiviteten af den beskyttelse, som direktiv 93/13 giver forbrugerne, blive bragt i fare, hvis forbrugerne, når de påberåber sig deres rettigheder i henhold til dette direktiv, risikerer at skulle betale en sådan kompensation. Som anført af generaladvokaten i punkt 61 i forslaget til afgørelse ville en sådan fortolkning kunne skabe situationer, hvor det for forbrugeren vil være mere fordelagtigt at fortsætte opfyldelsen af en aftale, der indeholder et urimeligt vilkår, fremfor at udøve de rettigheder, som den pågældende er tillagt i henhold til direktivet.
- 80 Dette ræsonnement drages ikke i tvivl af Bank M.s argumentation om, at forbrugerne vil opnå et »gratis« lån, såfremt de erhvervsdrivende ikke har mulighed for at kræve en kompensation, der går ud over tilbagebetaling af den kapital, der er overført i forbindelse med opfyldelsen af denne aftale, og eventuelt betaling af morarenter. Den kan heller ikke drages i tvivl af Bank M.s og Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego (formanden for finanstilsynet, Polen) argumentation om, at de finansielle markeders stabilitet ville blive truet, hvis bankerne ikke havde mulighed for at afkræve forbrugerne en sådan kompensation.
- 81 I denne henseende bemærkes for det første, at i overensstemmelse med princippet *nemo auditur propriam turpitudinem allegans* (ingen kan påberåbe sig sin egen fejl) kan det hverken tillades, at en part drager økonomiske fordele af sin ulovlige adfærd, eller at denne modtager erstatning for de ulemper, som en sådan adfærd har fremkaldt.
- 82 I det foreliggende tilfælde er en eventuel annullation af aftalen om lån med pant i fast ejendom, således som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 58 i forslaget til afgørelse, en følge af Bank M.s anvendelse af urimelige vilkår. Banken kan derfor ikke tilkendes erstatning for tabet af en fortjeneste svarende til den, som banken forventede at opnå ved den nævnte aftale.
- 83 For det andet og som anført af generaladvokaten i punkt 63 i forslaget til afgørelse er argumentet om de finansielle markeders stabilitet ikke relevant i forbindelse med fortolkningen af direktiv 93/13, som omhandler forbrugerbeskyttelse. Det kan i øvrigt ikke tillades, at erhvervsdrivende kan omgå de formål, der forfølges med direktiv 93/13, med en begrundelse om at bevare de finansielle markeders stabilitet. Det påhviler således bankerne at tilrettelægge deres aktiviteter på en måde, der er i overensstemmelse med dette direktiv.

- 84 Direktiv 93/13 er i sammenhæng med, at en aftale om lån med pant i fast ejendom annulleres i sin helhed med den begrundelse, at denne aftale ikke kan opretholdes efter ophævelsen af urimelige vilkår, der er indeholdt heri, følgelig til hinder for en fortolkning af national lovgivning, hvorefter kreditinstituttet kan kræve en kompensation fra forbrugeren, der går ud over tilbagebetalingen af den kapital, der er overført i forbindelse med opfyldelsen af denne aftale, samt betaling af morarenter til den lovbestemte sats regnet fra tidspunktet for betalingsanmodningen.
- 85 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det forelagte spørgsmål besvares med, at i sammenhæng med, at en aftale om lån med pant i fast ejendom annulleres i sin helhed med den begrundelse, at den ikke kan opretholdes efter ophævelsen af urimelige vilkår, skal artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 fortolkes således, at
- disse bestemmelser ikke er til hinder for en retslig fortolkning af national lovgivning, hvorefter forbrugeren har ret til at kræve en kompensation fra kreditinstituttet, der går ud over tilbagebetalingen af månedlige afdrag og omkostninger, der er betalt i forbindelse med opfyldelsen af denne aftale, og betaling af morarenter til den lovbestemte sats regnet fra tidspunktet for betalingsanmodningen, forudsat at formålene med direktiv 93/13 og proportionalitetsprincippet overholdes, og
 - disse bestemmelser er til hinder for en retslig fortolkning af national lovgivning, hvorefter kreditinstituttet har ret til at kræve en kompensation fra forbrugeren, der går ud over tilbagebetalingen af den kapital, der er overført i forbindelse med opfyldelsen af denne aftale, samt betaling af morarenter til den lovbestemte sats regnet fra tidspunktet for betalingsanmodningen.

Sagsomkostninger

- 86 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Fjerde Afdeling) for ret:

I sammenhæng med, at en aftale om lån med pant i fast ejendom annulleres i sin helhed med den begrundelse, at den ikke kan opretholdes efter ophævelsen af urimelige vilkår,

skal artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler

fortolkes således, at

- **disse bestemmelser ikke er til hinder for en retslig fortolkning af national lovgivning, hvorefter forbrugeren har ret til at kræve en kompensation fra kreditinstituttet, der går ud over tilbagebetalingen af månedlige afdrag og omkostninger, der er betalt i forbindelse med opfyldelsen af denne aftale, og betaling af morarenter til den lovbestemte sats regnet fra tidspunktet for betalingsanmodningen, forudsat at formålene med direktiv 93/13 og proportionalitetsprincippet overholdes, og**

- **disse bestemmelser er til hinder for en retslig fortolkning af national lovgivning, hvorefter kreditinstituttet har ret til at kræve en kompensation fra forbrugeren, der går ud over tilbagebetalingen af den kapital, der er overført i forbindelse med opfyldelsen af denne aftale, samt betaling af morarenter til den lovbestemte sats regnet fra tidspunktet for betalingsanmodningen.**

Underskrifter